

שירות

גיליון 02
חורף 2024

מגזין שירה ישראלית
מבית קתרזיס

פורים ומדורים

אלפרד כהן על ספרו האחרון של מאיר ויזלטיר, **קשת סגל** על "עד הבוקר" מאת הילה להב, **נעה שבתאי** על הדובר בשירה, **אפרת ביגמן** על אהבתה הראשונה בשירה, **מעקב צמוד**: האם המחשב כבר כותב שירה יפה מאיתנו

שירים חדשים

מאת רוני סומק, גל נתן, נדב ליניאל, אפרת ביגמן, צור גוזאמה, נירית צור מגיד, חנון בולר, יעל בלקינד ערון, נצר לאו, נטלי ציפיאט, צוריאל אסף, רוני לקר, שחף ארז, תמר ענברשחם ומיתר הלל קורמן

שורות מגזין שירה ישראלית

גיליון 02
חורף 2024

עורך המגזין: אלון ארד
חברי מערכת: נעה שבתאי, אלפרד כהן, קשת סגל, דנה שמחיוף שחף, נועה גורן
מוציא לאור: קתרזיס ספרים
עיצוב: רן דיגמי
עורך ראשי: יואב גלבוט

כל הזכויות שמורות למחברות ולמחברים.
אין לצלם, להעתיק, לשכפל ולהפיץ באמצעים אלקטרוניים, אופטיים או מכניים
את התוכן הנמצא במגזין זה ללא אישור המחברים. אין לעשות שימוש מסחרי
מכל סוג שהוא בתוכן המגזין ללא רשות מפורשת בכתב מהמו"ל.

Litterae Plebi Habendae Sunt
הספרות היא בידי העם

למגזין בדיגיטל:

שורות - מגזין שירה ישראלית

ShurotMagazine

ת ו כ ו

04 שירים

- 05 יעל בלקינד ערן
06 נצר לאו
07 חנן בולר
08 גל נתן
09 צור גואטה
10 מיתר הלל קורמן
12 אפרת ביגמן

14 עוד שירים

- 16 צוריאל אסף
17 שחף ארז
18 נדב ליניאל
20 תמר ענבר-שחם
21 נטלי ציטיאט
22 רוני לקר
24 נירית צור מגיד
25 רוני סומק

14 על גיוס השירה

שימוש המשוררות והמשוררים בשירה
להתמודדות עם המלחמה.

26 הארץ גדולה אבל הם רוצים בתוך הגוף

קשת סגל על העדויות והאימה ב"עד
הבוקר" מאת הילה להב.

עניינים

32 אהבה ראשונה

אפרת ביגמן על הרגע שבו התאהבה בשירה.

34 המטריקס

מעקב צמוד: האם המחשב כבר כותב שירה יפה יותר מאיתנו?

28 ארגז הכלים

נעה שבתאי על כלי העבודה המשמשים לכתיבת ולקריאת שירה. והפעם: הדובר בשיר.

30 קעקוע של משורר

אלפרד כהן על "קעקועים מאוחרים" מאת מאיר ויזלטיר.

נעדרת | יעל בלקינד ערן

שְׂבָעָה יָמִים חָפְשׁוֹ אֶת הַנְּחֻמָּה. קָרָאוּ לָהּ וְלֹא בָּאָה.
לֹא הִשְׁמִיעָה קוֹל.

לֹא מְנַקֵּי קִלְעִים, לֹא מַאֲגָמִים, לֹא מִן הַחַיּוֹת.
גַּם לֹא מִן הַצְּפוּרִים הַנוֹדְדוֹת, לֹא מֵעֵמֶק בְּאֵרוֹת, לֹא מִן הַנְּהָרוֹת.
וּבְגִנְי הַמְשֻׁחָקִים לֹא הִיְתָה בֵּין קוֹלוֹת הַיְלָדִים וְלֹא אֶצֶל הַנְּעָרִים,
לֹא אֶצֶל הַנְּבִיאִים וְלֹא עִם הַחֲכָמִים וְלֹא בְּאֲבוֹת וְלֹא בְּאֵמָהוֹת.
בְּדַבּוּרִים חָפְשׁוּהָ

וְלֹא הִיְתָה בְּמַלְיָם וְלֹא בְּשִׁתְיָקוֹת וְלֹא בְּשִׁירִים וְלֹא בְּבִכּוּיֹת. אֵף מִן הַתְּפִלוֹת נִפְקְדָה.
(בְּבֵית־קִפָּה בְּעִיר הַנֶּמֶל רְאִיתִי זֹוג רוֹקֵד לְצִלְיִי שֶׁנְּסוּן צָרְפָתִי, אוֹלֵי שָׁם נְחַבְּאָה.)
וְגַם בְּשָׂמִים לֹא נִמְצְאָה. לֹא בִּיָּדֵי מְלָאכִים וְלֹא בִּיָּדֵי שְׂמֻשׁוֹת וְלֹא בְּמֵאוֹרוֹת אֲדִירִים.
לֹא בְּמִרְחָבִים הַרְחוֹקִים, לֹא בַחֲשֵׁה, לֹא בְּאוֹר, בְּסַנְוֹרִים.
אֵף לֹא בְּתַהוֹמוֹת.

וּבִיּוֹם הַשְּׁבִיעִי פָּסְקוּ מְכַל -
נִפְשָׁם הַלוּמָה וַיִּדְיָהֶם רִיקוֹת.

ברכס רמים | נצר לאו

כְּבִישׁ תִּשְׁעִים רִיק
רַק אֲרוֹתָיו דּוֹלְקִים
אֲגֻמוֹן הַחוּלָה מִסְבִּיב
מִשְׁרָה חֶשֶׁף

מִהַנְּשָׂה הַקֶּשֶׁה שְׁלֹצְדִי
נִמְתַּח קוֹ רֶכֶס
צוֹלֵל שְׁפוּף אֶל נְהַר הָאוֹר

נְהַר הָאוֹר

הלילה ממתין לך, יפה | חנוך בולר

מעולם לא רדפה אחרי קשישה. בקצב הזה. מעולם לא רדפה אחרי לילה-לילה אני רואה אותך על קלנועית, מחיכת, ושמים מרצפי רקטות סביבה כמו הלה. כמה כח יש לך, לרדף אחרי את כל המסע למנהרות הנוראות הגדולות הפעורות, להחזיק חיוך נבון, תוהה על משג טריינאלי כמו בשר נדם. כמה את מתבוננת בי במשקפיה הנבונות, עליה שמיכת פיקה ורדה - קשוח או ראדם בתוף ערפלמפלצת. להופיע כה שבועים, בדבקות. כמה אני צועק לך ממרחק קרוב אבל הגלגלים והנשקים ושקטים ירקים ובכל זאת החיוך. ובכן לא הצלחתי לומר באף אחד מן האוטומט החדש שפערתי בי - חלום-סיוט-קימת בלהות-התנשפות מן המרדף.

השינה שלי חטופה
אתה.

מצפה נפתלי שש | גל נתן

בבית ברחוב מצפה נפתלי שש
פְּטָלִים פָּרְחוּ, תוֹתִים לְבָנִים הִבְשִׁילוּ
וְסִיר יָרַק הָיָה מְלֵא בְּפִתִּיתִים.

בבית ברחוב מצפה נפתלי שש הסתגרת
לפני שהסקפנו לפגוש זה את זו ואולי
רק דמיינתי את כל עניו הפגישה
ומרחתי משחת מנטה על העיו שהתנפחה.

אין גרוע יותר משקט במקרים מסוימים
והכל הלה והתברר כמקרה שכזה
וכך גם חמיצות הפטלים, דבק התויתם
והסערה הנוראית בסיר הפתיתים.

בבית ברחוב מצפה נפתלי שש אני במרחב המוגן
בולעת את הבחירות שבחרתי
ובולעת את הדברים שכתבתי
ובולעת את העלבון שבשלתי.

בלילה חזרתי לבית ברחוב מצפה נפתלי שש.
כמעט ושכחתי שאטה חסר
כמו ירח בראש חדש.

לא נעלתי אותה בחדרי כמו שרציתי
ולא זרקתי את המפתח כפי שתכננתי.
הבית ברחוב מצפה נפתלי שש
היה מלא בחסר שלף.

ניקוז | צור גואטה

ואם בסוף,
אחרי ככלות הכל,
הנפש הזאת היא לא יותר
ממערכת עצבים רוֹפֶפֶת?
לא צפור מתעופֶפֶת,
לא מרחֶפֶת ממעל.

בלה מפלת אדם נוֹטֶפֶת
דָם, עורק צנור לְבִיּוֹב
אנושי, מטֶפֶטֶפֶת פֶחֶד,
בוֹשָה, רְגִשֵי אִשָּׁם, וּשְׂאֵר
שִׁפְכִים, וּבְחֶרֶף מוֹצֶפֶת
כְּאֵבִים נִשְׁכָּחִים.

אהבה, דווקא | מיתר הלל קורמן

קדם אֲנַחְנוּ שׁוֹכְבִים,
אֲחֵר־כֶּף פּוֹתְחִים
טְלוּיִזְיָה וְצוֹפִים בְּיַחַד
בְּפוֹרְנוּ שֶׁל הַשָּׂכּוּל.
כֹּל־כֶּף יָפִים הַמְתִּים,
צְעִירוֹת וְעַנְגוֹת הַמְתוֹת
בְּדָמֵי הַיָּמִים וּבְדָמֵי הַגּוֹפִים
שְׁמֵת־עֲרֹבָבִים בְּמַחֹל מַחְלִיא.
טָרוֹר חוֹלָה וְאֲנַחְנוּ טְרוֹטִים
וְטְרוּדִים.
הַמַּחְבֵּל עֵדִיו חֲפָשִׁי
וְאֲנַחְנוּ כְּלוּאִים,
חוֹזְרִים לְמִטָּה,
עוֹשִׂים אֶהְבָּה, דּוֹקָא.

אחרי המבול | אפרת ביגמן

א.

אור מסנור
אפקים של כלום.
אלהים שבעת פתח הוא אלהים שסגר
ובתוף התבה ממשיך ונשמע
רחש הגשם המכה -
יורה ללא הרף.

ד.

שממה רטבה -
אני זורע בה מלח
ומגדל בה עננים,
צר בהם דמויות שהפרתי
ונמחו.

ב.

המרחבים השתנו.
טופוגרפיה משרטטת אסון,
תואי שזועק את מי שלש בו.
אדמה רכה, בוצית.
חרדה לפגש עצם מבצבצת
כשאחפר גומה
ליסודות הבית.

ה.

אלהים מדבר בקשתות
אך לא במלים.
חושש להכאיב,
להזכיר,
להעיר ולעורר
את שאינו מרפה מן הדפק,
אוחז במחנק צוארי.
עוד לגימה אחת, ולואי
שאשבח.

ג.

החיות קרבות אלי,
עדר מכה אנחנו. חסרי שפה
נושאים את השתיקה האחת -
נוצרת סוד או פשוט מובנת.
בלילה הגעיות שלנו
חוזרות ליקום בטרים עץ הדעת.

אפילו

נח הולך ולפניו קשת.
הוא פונה לכוון ההפוך, וכעבור רגע -
שוב קשת אדירה נצבת.
נואש, מנסה נתיב חדש,
אף בכל פעם מתעוררת ממש מולו
זועת סיוטיו.
טפטוף קל נוגע בערפו,
הוא מתישב בתנוחת עבר,
ראשו אל ברקיו,
נע לפנים ולאחור
ובוכה.

על גיוס השירה | עורכי שורות

כמו כל אומנות, השירה ניצבת באורח קבע על קו התפר שבין פנימי לחיצוני, דמיון למציאות, אישי לקולקטיבי. היא כלי שדרכו אנחנו מפענחים ומסבירים את עצמנו כלפי העולם ולהפך, מפענחים ומעבדים את העולם כלפי עצמנו. עמדה זו של השירה מעמידה בפני כל אדם כותב שאלה, מודעת או לא מודעת: האם מטרת השירה היא לשמש לי כלי למפגש ביני ובין העולם או שמא השירה היא תכלית לשם עצמה ואני מעמיד את עצמי לשירותה?

ביאליק, למשל, בשירו "לא זכיתי באור מן ההפקר", שאותו כולנו למדנו בתיכון, הציג בבירור את העמדה השנייה: הנפש ככלי בידי השירה. שהרי הוא מתאר דובר המוכן לסבול פציעה נפשית של ממש לשם כתיבת השיר.

התשובה לשאלה המוצגת כאן לא בהכרח בינארית כפי שמשמע, שכן שיר יכול לשרת מספר מטרות. אולם היא בהחלט משפיעה על אופי השיר הנכתב, מכיוון שכתובה היא אומנות של ברירה בין מילים, צלילים ומשמעות. כל שיר מורכב מאינספור בחירות קטנות, וריבונן של עולם, אי אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד. בסופו של דבר, תמיד נמצא את עצמנו בנקודות שבהן ניאלץ להכריע בין האחד לשני (ממש כמו בין שתי מטרות במלחמה). כאשר לא מציבים את השיר כמטרה העליונה של הכתיבה, אלא את עיבוד המציאות, אין ספק שהדבר יבוא לידי ביטוי בתוצאה הסופית.

עם היוודע גודל הזוועות של אותה שבת איומה, גויסה גם השירה. לא על ידי המדינה, אלא על ידי כותביה וכותבותיה. נזקקנו לה כדי לנסות להסביר לעצמנו את הבלתי ניתן להסבר. השתמשנו בה כדי לעבד את מה שהעיניים ראו והאוזניים שמעו. השירה התייצבה בלב חפץ, זרקה הצידה בן־רגע כל אידיאל פואטי ונעמדה זקופה לשירות נפשם של כותביה.

טוב עשו כותבי וכותבות השירה שהשתמשו בה כך באותם רגעי תהום חשוכים. זהו אחד התפקידים החשובים של השירה, ועל כל מי שהצליח להשתמש בה ומצא בכתובה מעט מזור או נחמה, לראות זאת כפריווילגיה גדולה.

עתה, בחלוף זמן־מה, נראה שלאט־לאט כל אחד ואחת מאיתנו, בקצב הנכון לו ולה, מתחילים לשחרר את השירה מחובתה. היא עשתה את תפקידה בחירום בהצלחה ואנחנו מצליחים לחזור לראות בה תכלית לשם עצמה. בגיליון זה ניסינו

לאסוף שירים מסוג זה. שירים שהעיבוד האישי וההווה המורכב נוכחים בהם, אך לא הובילו לוותר על המחשבה הפואטית. חלק מהשירים בגיליון עוסקים באופן ישיר באסון השבעה באוקטובר ובמלחמה, וחלק מהשירים לא. בבחירה זו אנחנו מבקשים לחקות את החיים בחודשים האחרונים. שילוב של עצב ופחד לצד רגעים קטנים של שמחה ונחת, במינונים משתנים של בורחנות. שירה המחקה חיים ומוסיפה על גביהם רבדים חדשים.

* | צורִיאל אסֶף

צפּוֹרִים עוֹלוֹת כְּלֶהְבוֹת
חֹמּוֹת מַעַל פְּנֵי הָאָרֶץ,
וְלֹאֵן נֶאֱלָץ הַלֵּב שְׁלֵנוּ לְנִדָּד
כְּדֵי לְבַקֵּשׁ מַחִיָּה.
שׁוֹב חוֹזֵר הַשִּׁיר לְתַפְקִידוֹ מִשְׁכַּבְּר,
לְהִגּוֹ עַל גְּבוּלָנוּ,
וְאַנְחָנוּ חוֹזְרִים לְרַחֵם הַצִּפּוֹרִי שְׁבוּ
עַפְנוּ עֲטוּפִים מִיָּם שְׁקֵטִים.
אֵט נִמְלָאִים הַשְּׂדוֹת חֲפוּשׁוֹת וּפְרָחִים
אֲחוּזֵי קִינָה עַל תְּמִימוֹתֵנוּ
וְשׁוֹב הָעֶפְרוּזִי, תְּמִיד הָעֶפְרוּזִי,
כְּמָה עֶפְרוּזִים עוֹלִים כְּלֶהְבוֹת
חֹמּוֹת מִן הַשְּׂדֵה הַרִיק
אֶל הַשִּׁיר שְׁחָזַר לְסִמּוֹ אֶת גְּבוּלָנוּ,
לְנִדּוּדִים הַקְּשִׁים שֶׁל הַלֵּב הַמְּבַקֵּשׁ לְמִצּוֹא מַחִיָּתוֹ,
לְיָמִים שֶׁהֵינּוּ בְּבֶטֶן אֲמָנוּ
מִקּוֹר אֶל מִקּוֹר.

עליי הנופלים | שחף ארז

"אני רוצה שלום בכל גופי ובכל נפשי. עלי השלום."

(אני עליו השלום, יהודה עמיחי)

מתוך: "פתוח, סגור, פתוח", הוצאת שוקן)

אֶפְלֶה. וְעָלִיו הַנוֹפְלִים שֶׁל עֵץ רִמּוֹן
מִמְלָאִים אֶת כָּר הַדְּשָׁא.
קִטְנִים וְרַבִּים כְּגִרְעֵינִי שֶׁל הַפְּרִי,
הֵם מַחֲכִים בְּאִי-אֹר. בְּדִידוֹת
שְׁקוּפָה, הַדְּהוּד תְּהוּם וְלִכְנֹ -
זְרִיחָה. וְעַת אֲסִיף
אוֹ שָׁחַם צְהָרִים יִיבֵשׁ וַיִּפְרָר בָּם וַיִּתְפַּזְּרוּ קִטוּעֵי עֲלִים
בְּמַרְחָבֵי אֶרֶץ. שְׁקֵטָה גַם הַרוּחַ
וְאִיו תִּפְקִיד אַחַר (וְאִיו
אוֹסִיף עוֹד לְמַהֵר) זוֹלַת אִיסוּף עֲלִים
שְׁכּוּבִים עַל צַדִּים
לְצַד אֲדָמוּמִיּוֹת מַחְוִירָה שֶׁל עֵץ רִמּוֹן
וְשָׁם, תְּמִיד שָׁם, לַהֲקַת תַּנִּים מִיִּלְלַת שְׁלוֹם
שְׁלוֹם. וְשִׁבְהַ רוּחַ
צְמַרְמוּרוֹת (אִיו לִי כְּנוֹנָה כְּזֹאת
אִף שׁוֹב צְמַרְתַּ יוֹם). וְכָל גּוּפֵי וְכָל נַפְשֵׁי
עַל אֲסוּף
עָלֵי הַנוֹפְלִים.

* | נדב ליניאל

סָכַר אֶת מַעֲנוֹ הַרוּחַ.
צְפוּרִים יִתְנוּ קוֹלָם מֵעַפְפָּאִים
וְקִיץ אַחֲרוֹן שֶׁטֶף מִקְצוֹת הָעֲנָפִים
צֵל יֵגַע בְּצֵל, בְּכַמְעֵשָׂה הָאֲהָבָה
רוּחַ תַּחֲלֹף עַל פְּנֵי הַמַּיִם
הַדְּשָׁאִים יִשְׁגּוּ פְתָאוֹם
וְנִצְנָנִים יִפְקֹחוּ לְאֵט בְּאֵלְפֵי עֵינָיִם.
הַבֵּט. הַבֵּט דֶּרֶךְ עֵינֵי הַפְּרָחִים.
מִתּוֹף הַמַּיִם תַּעֲלֶה דְמוּתָהּ לְרַגְעִים.
עֲלֶה עַל עֲלֶה יְנוּחַ כִּד חֲמָה.
הַיּוֹם יִפְנֶה.
נִישׁוּ, שְׁקֵטִים כְּגֶשֶׁם.

שליה | נדב ליניאל

לאימי

הַבֶּשֶׁר הַזֶּה. הַחֲלָל בֵּינֵינוּ, אֵינּוּ שִׁיף לָךְ אוֹ לִי
וּבְכָל זֹאת בֶּשֶׁר מְבֻשְׂרֵינוּ. אָנוּ עוֹמְדִים מַעֲבְרִיו
כְּמַצְדֵי פְּרֻכָּת, יוֹשְׁבִים בְּכוּף שְׂמוֹתֵינוּ
כְּבִתָּא וְדוּי. בְּאִישׁוֹנֵי נְשָׁקִים פִּיהָ עֵינֶיהָ
תַּבְּנִית הַצֵּל שֶׁל פְּנֵיהָ, סָבְכַת נְשִׁימוֹתֵינוּ.
אֲנִי אוֹמֵר לָךְ דְּבַר שְׂאִין עֲלֵיו כְּפָרָה.
אָנוּ מְקִיְשִׁים עַל הוֹצֵץ וּמְמַאֲנִים לַפְתָּח.
לְהֶרֶף חוֹלֵף הַחֲשֵׁף בְּבִלְוֵי הָאוֹר.

קינת חוה | תמר ענבר-שחם

אדע - פרי רחמי שהפקד בידי
הפקר לרחמי שמים
גורלות נכרתו ועל גדות הנָהָר
אָכְרַע, אָהוּנו על הקו

אָקַרַע בְּנָהִי אֶל שְׂאוֹל תְּחִיתוֹת
תְּחַנְּנֵתִי תִשְׁפֹּרַה עַל הַדָּם
אִם כָּל חַי אֲנֹכִי מְפַלֵּלֶת לְגִשְׁם
רוּחַ - הַשִּׁיבִי אֵלַי עוֹלָלִי

מלחמה | נטלי ציטיאט

צְרִיכָה לְאֶסֶף חַיּוֹבִים
מֵאֵם אַחֶרֶת
לְחַבֵּק אוֹתָם לְחִיקֵי בְּיָלָדִים מְאֻמָּצִים.
לְהַגִּיד לָהֶם -
גַּם אֲנִי אִמָּא שְׁלָכֶם,
הָאֻמִּיתִית,
הַשָּׂאֲרוֹ אֶתִּי.

תיקון עולם | רוני לקר

בְּכֹל בִּקְרָה
בוֹנֵה מוֹלֵי בְּנֵי
מִגְדָּל שֶׁל קִבְיּוֹת.
בְּשִׁמְת־פֶּרֶק הַמִּגְדָּל,
אוֹסֵף אֱלִיּוֹת חֲלָקִים
וּמְרַכֵּב מִחֲדָשׁ.
פָּנִיּוֹ קֹדֵימָה.
הוּא לֹא אוֹמֵר נוֹאֵשׁ.
מְקִים
וּמְקִיָּם.

מִי הֵיא מְאֵמִיּוֹ?
אֶצְלֵי בְּסֵלוֹן -
תִּקְוֵי עוֹלָם.

בעתת השן | נירית צור מגיד

לזכר נ' שנהלם בקרב

שְׁנֵי צַעֲקוֹתָהּ נוֹקְשׁוֹת בְּפִיחַד,
וְקוֹר מִכְּאִיב חוֹדֵר לְשִׁרְשִׁיהָ.
אִישׁ לֹא יִבִּין קִרְבוֹת בְּהֵם נִבְלַעְתָּ,
אִישׁ לֹא יִבִּין אֶת בְּעֵתַת הַשֵּׁן.

שְׁנֵי הַזְּמוֹ קֵהוּ בְּבֶשֶׁר חִיָּיה,
הַחֲזִיוֹנוֹת נוֹגְסִים בְּעוֹר תְּנוּמָה.
אִישׁ לֹא יִבִּין כִּיצַד אֶז נַעֲקַרְתָּ,
כִּיצַד נִפְעַר הַחֹר בַּמִּלְחָמָה.

שְׁנֵי הַזְּמוֹ הַמְּשִׁיכוֹ אֶת הַדְּרֹף,
כְּרִסְמַת בְּאִשָּׁה, בְּאֵהוּבִים,
וְהַמְתִּים עוֹד נְשָׂאִים בְּפִיה,
הֵם לֹא נוֹתְנִים מְנוּחַ לְנִיבִים.

מכתב ליורם קניוק | רוני סומק

מירנדה ואתה קנייתם לבתי את הג'ינס הראשון שלה. אמרת שהיא צריכה להתלבש כמו הבת של פרנקה סינטרה, ושאני הוא השגריר שלו במדינת תל-אביב. אחר-כך שכנעת אותי שהחבאתי בכיסים מים מהחדקל שהיה נהר ילדותי, ושפכתי אותם בלי בושה לירקון, כדי שאפשר יהיה להשיט עליו תוים משיר של אום כולת'ום. ליום הלדתי רצית לקנות לי סוס. ספרת שמעל מכונת הכתיבה תלית פרסה בשביל לא להפסיק לשמע צליפות שוט. אבל מה לעשות שלסוסי העץ שלך נמאס מדירות. הם רוצים להתגנדר בצלקות הימים, בהם הייתם לא פחות משועלי קרבות. ואתה? אתה שמוט בזכרונך כאכף על סוסו של באפלו ביל. כל המערב הפרוע מערָבב בדיו בו אני כותב על ניר זכוכית את קורות נפנוף זנבות הסוסים.

יורם קניוק. ציור זה של רוני סומק היה תלוי בחדר העבודה של קניוק עד לכתו בשנת 2013.

הארץ גדולה אבל הם רוצים בתוך הגוף

קשת סגל על העדות והאימה ב"עד הבוקר", הילה להב, הקיבוץ
המאוחד, 2014

אזהרת טריגר: אלימות מינית, אונס, מלחמה

פנים רכים של אישה הנדמית למלאך מוארים באור הבוקר. שמונה גברים, אולי יותר, מכתרים אותה. הם מכים אותה. אונסים אותה. צוחקים בקול. האחרון יורה בראש שלה. היא נופלת. על הקרקע, לצידה, שוכב אדם נוסף, מתגונן. הוא מושך את גופה המת מעל גופו החי. מורח את הדם שלה על עורו כדי להידמות למת. האדם הזה הוא יוני סעדון, שניצל מהטבח בפסטיבל הנובה בשבעה באוקטובר והעיד על האונס המחריד שראה מול עיניו באותו בוקר שחור. מאז הוא מתעורר שוב ושוב לתוך סיוט הרגע הזה ואומר לאותה אישה מתה, "אני מצטער".

זו זוועה שקרתה באמת. אימת־מציאות שאדם אחד בעולם יסחוב איתו לכל שארית חייו. זו עדות שאפשר לעגן בזיכרון. עדויות נוספות התפרסמו ותיארו מעשי אונס מחרידים שביצעו מחבלי חמאס בנשים ישראליות במהלך המתקפה הרצחנית, אבל אנחנו צריכות לזכור: רוב העדויות לא יתפרסמו לעולם. אנחנו צריכות לזכור גם את רגעי האימה שנקברו לנצח, יחד עם גוף הקורבנות. אימה שאין מי שתעיד עליה. אימה שנוכל רק לדמיין, בממדים שלעולם לא נוכל לאמוד. את הסדק הזה, שנפער בין מציאות שבירה המעוגנת בעדות לבין דמיון שאין לו גבול, יכולה למלא הספרות. לא כעדות מהימנה, לא כאמת מוחלטת, אלא כאפשרות לעיבוד מציאות חלקי, להתמודדות אחרת עם מה שנדמה שאין דרך להתמודד איתו.

קריאה בפואמה **"עד הבוקר"** מאת הילה להב היא קריאה מצמררת גם בימים של שקט יחסי, עוד לפני השבת השחורה. אבל ההקשר האקטואלי זועק. כל מילה בוערת באופן אחר בקריאה עכשווית. "עד הבוקר" היא עדות מסוג אחר, עדות על מקרה שאולי כלל לא קרה. זו פואמה שמתכתבת עם פרשת פילגש בגבעה כפי שזו מופיעה בספר שופטים. בשירים קצרים הילה להב משתהה ברגעי ההתעללות המתמשכת בגוף ובנפש בזמן אונס. היצירות, שכתובות חלקן בזמן עבר וחלקן בזמן הווה, מבהירות שהזוועות שהתרחשו לא הגיעו לסוף כלשהו, אלא ממשיכות

להתרחש גם עכשיו.

באחד מהשירים הראשונים של הספר, הדמות מעידה על עצמה שהיא "הגוף שְׁנִקְרַע מֵהַגּוֹף" (הבטן, עמ' 11). כך לאורך הפואמה כולה, הדמות מתארת את הקריעה הגדולה שנכפית עליה: היא עצמה כבר לא היא, והיא בכל זאת היחידה שנמצאת שם, נוכחת־נפקדת בגופה הנחבל. הגבולות ניצתים ומתכלים עד שכל מרחב פרטי שהיה קיים נעדר לחלוטין ("השֶׁמֶשׁ זֹרַחַת בְּבֶטֶן / נִשְׁרָפֶת כְּלִיל", הארץ, עמ' 41). הדמות עצמה הופכת למרחב. בפריצת הגבולות טמון גם ההקשר האקטואלי מדי: "הָאָרֶץ גְּדוּלָה מְאֹד אֲבָל הֵם רוֹצִים בְּתוֹךְ / הַגּוֹף שְׁלִי" (הארץ, עמ' 41). גבולות הארץ, כמו גבולות הגוף, נפרצים באלימות שלא משאירה מקום לברוח אליו.

הארץ גדולה והם בכל זאת רצו את הגוף. הארץ גדולה והם בכל זאת פלשו אל הגוף. מבעד לאימת האונס צפה שכבה נוספת, עדינה ורכה יותר, שמתגלה דווקא בזכות עוצמת הכאב: העדות עצמה. הילה להב מאפשרת לקוראת לחמול על הגוף בזכות האטת המבט, בזכות ההתבוננות הקרובה במה שקרה וממשיך לקרות. העדות בזמן הווה היא התנגדות למעשה האונס: האנסים מבקשים להאיץ, מבקשים לסיים ("מְהֵרָ / יוֹתֵר חֶזֶק", שמש, עמ' 78), אבל הדמות מבקשת לתאר. הדמות מבקשת להעיד. עדות היא נסיון לאסוף מחדש את הגבולות שנפרצו. מול הבערה שכילתה הכול, כשאישה אחת נותרה חסרת אונים מול אנסים אכזרים רבים, העדות היא השליטה היחידה שנותרה לה.

הילה להב נוגעת במה שאי אפשר לגעת בו: באימה שמתחת לעור, בזוועות הבשר, בבעתה שאי אפשר לראות, אלא רק להרגיש. פעימה אחרי פעימה, במקצב של לב חי, הדמות כותבת את מה שמת וממשיך למות בה. "עד הבוקר" לא רק מזכירה איך ספרות יכולה לשפוך אור אחר (וגם חושך) על המציאות האמיתית עד כאב, אלא גם כמה חשובה העדות כנותנת תוקף ברוטלי למעשי האונס וההתעללות המינית, כעוגן כבד להיאחז בו מול מי שמתעקשים לעוות או להכחיש את הזוועות שבוצעו במציאות.

ארגז הכלים של השירה (שיעור שני)

נעה שבתאי על תרומתה של השאלה "מי מדבר?" להבנתו של שיר

אחד הכלים הראשוניים שעוזרים לנו בפענוח שיר הוא השימוש בשאלה "מי מדבר?" אומנם זוהי שאלה אינטואיטיבית, שהרי כאשר אנחנו שומעים (וקוראים) קול מסוים אנחנו רוצים לדעת מי עומד מאחוריו, אבל כזכור, ברשימה הקודמת הצבעתי על אתגרה של השירה, המצוי בעיקר בלשונה, שלא מבקשת בהכרח למסור מידע תקשורתי. לפעמים אפילו נדמה כי היא מבקשת להעניק לקוראת אי-מידע או אי-תקשורת. כלומר, פערים מכוונים.

אחת מהאפשרויות היא להפנות את השאלה "מי מדבר?" לטקסט עצמו - מי מוסר את הסיטואציה? לעיתים השיר יספק לנו עדויות, ואולי אפילו ינקוב בשמו של הדובר, כמו בשיר שמח לאהרון שבתאי: "אַהֲרֹן מְדַבֵּא, / אָבֵל נִשְׁאָר שְׂמֵחַ" (מתוך: "פתחתי דלת, ועמדת שם", עם עובד, 2019). במקרה זה אפשר לחשוב שהשאלה מייתרת את עצמה - הינה, המשורר מכריז על עצמו בקולו. הדובר בשיר הוא המשורר. אך בשורה זו קיים גם הסיבוך המאלץ אותנו לשאול את עצמנו, אם מדובר במשורר עצמו, מדוע הוא מציג את עצמו בגוף שלישי ולא אומר פשוט "אני מדוכא"?

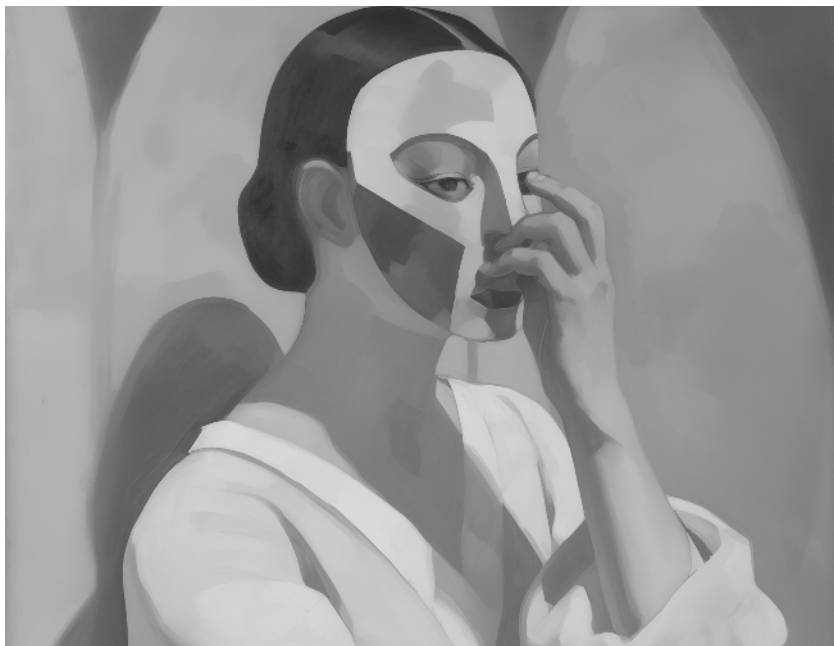
ומה קורה כאשר אין לנו עדות ל"אני" כזה, שמדבר על עצמו בגוף ראשון או שלישי או בכלל? השיר זה רק נדמה שזה קורה לחדוה הרכבי, מורכב למעשה מצירופים שונים של אותן עשר מילים (זה, לא, קורה, באמת, ממש, יכול, להיות, נדמה, כאילו, אומרים) ובאף אחת מהן אין עדות או רמז למי מדבר.

"זֶה לֹא בְּאֵמַת קוֹרָה / זֶה לֹא בְּאֵמַת קוֹרָה / זֶה לֹא בְּאֵמַת מִמֶּשׁ קוֹרָה / זֶה לֹא יְכוּל לְהִיט שְׂזָה קוֹרָה / זֶה לֹא יְכוּל לְהִיט שְׂזָה בְּאֵמַת קוֹרָה" נכתב בבית הראשון. עוד יגיע זמננו לדון במגזין זה על החזרות והאפקט שהן מייצרות בשירה, אבל אפשר להסכים שהשיר כולו הוא ניסיון להדוף אירוע שקרה - על אף ואולי בזכות החזרה בו כי "זֶה לֹא קוֹרָה, זֶה לֹא קוֹרָה". אך מהו אותו אירוע ולמי הוא קורה?

בעת כתיבת שורות אלה, כמה חודשים אחרי שבעה באוקטובר, כמעט בלתי אפשרי לא לקרוא את השיר כהתמודדות עם המצב הנוכחי. השירה בלשונה הייחודית מאפשרת כאן קריאה שאינה תלויה הקשר, והיעדר נוכחות גלויה של

הדוברת בהחלט מספק את הקרקע לכל קורא וקוראת לדמיין דובר או דוברת המנסים לעכל את אירועי אותו בוקר שבת והשלכותיהם. אבל דווקא כאן, היכרות ביוגרפית עם האדם הכותב עשויה לשפוך אור על אותו האירוע. שיר זה, אשר פורסם לראשונה בשנת 2007 בכתב העת "הליקון", נכתב על ידי המשוררת בעקבות מות בנה בתאונת ירי. כך, השיר מתגלה כשיר אֶבל כואב, והבנתו עשויה להיות תלויה הקשר. אין הדבר אומר שיש חובת היכרות עם הביוגרפיה של המשוררת להבנת השיר, אך היכרות זו בהחלט מספקת לנו זווית נוספת שדרכה ניתן לענות על השאלה "מי מדבר".

התשובות האפשריות לשאלה "מי מדבר?" הן רבות. כאן הוצגו שתיים עיקריות – הפניית השאלה לטקסט עצמו ולקול הייחודי הבוקע ממנו, והפניית השאלה לביוגרפיה של האדם הכותב. השאלה "מי מדבר" עלולה להציף ולגרור שאלות נוספות. אל לנו, לקוראות, להירתע מאותן השאלות, שכן השאלה האינטואיטיבית הזאת חושפת אפשרויות רבות להבנת השיר, אפשרויות שלא בהכרח סותרות זו את זו, אלא משלימות תמונה רחבה בהבנת הטקסט.

קעקוע של משורר

אלפרד כהן על "קעקועים מאוחרים", מאיר ויזלטיר, הקיבוץ
המאוחד, 2023

בעקבות אירועי השבעה באוקטובר, גל חדש שוטף את אזרחי ישראל. הם מבקשים לקעקע יותר ויותר על גופם את התאריך עצמו, סמלי יהדות שונים, כמו מגן-דוד, ותמונות של יקיריהם שנפלו בפוגרום הנוראי. אנשים מבקשים לצרוב את האירוע הקשה והמזעזע, בנוסף על נפשם, גם על עורם.

בהקשר זה, קשה לא להיזכר באסון גדול אחר שחווה העם היהודי, שבמהלכו קועקעו מספרים בזרועות של אסירים במחנה הריכוז באושוויץ, קעקועים שהפכו לייצוג הבולט של ניצולי השואה. קעקועים כסימבוליזציה של זיכרון שיישאר צרוב לעד ולא ייאבד. אבל לא רק קעקועים חורכים ומנציחים הלך-רוח, גם שירה, והשירה של מאיר ויזלטיר בפרט.

לפני מותו, הספיק מאיר ויזלטיר לקבץ את שיריו האחרונים ולשלוח אותם לעורך מנחם פרי שיוציא אותם לאור במידה שלא יצליח לשרוד את מחלתו. לקובץ זה הוא נתן את השם "קעקועים מאוחרים" ובו רצה ויזלטיר, לדעתי, להנציח לא רק את יצירתו ואת דמותו כמשורר, שלבטח ישארו איתנו, אלא גם את הצורה שבה הוא מסתכל על העולם, על החיים ועל השירה עצמה. מכך עולה השאלה, האם אפשר בכלל לקעקע (גם אם באופן מטפורי) משהו אבסטרקטי כל-כך כמו מבט של משורר? ויזלטיר בהחלט מנסה. כך למשל בשיר **לחיות**: "מִיִּשְׁהֵי אֶמְרָה לִי פְעַם: עַם הַשִּׁירִים שְׁלָךְ אֶפְשָׁר לְחַיּוֹת. / וְהִיא הִיְתָה אִשָּׁה שֶׁהִתְקַשְׁתָּה לְחַיּוֹת / וְאָכְנוּ, מִתָּה." ויזלטיר חילק את הקובץ לשבעה שערים. בכל שער הוא מציב אותנו בפני מגוון רב של סגנונות, משירה אישית וסנטימנטלית דרך שירה צורנית, סונטות, שירה רזה ועד לשירה קלאסית שקולה ומחורזת. למעשה, אם קוראים את הספר מתחילתו ועד סופו עדים למיומנות וירטואוזית פנומנלית של ויזלטיר בכל סגנון שירה אפשרי. ובכל שער שכזה ניכר המבט שאותו מבקש ויזלטיר לקעקע. כך למשל בשער השני, **ויקה מאבני המקום**, בשיר **על סף**: "הָאָבֶן הַדּוֹמֶמֶת וְהַגּוֹף הַחַי / הָרֹאשׁ, הַיָּד, הַחוֹל שֶׁבְמִרְדָּךְ / יְהִיוּ אֶחָדוֹת אַחַת שְׁלֹא תִפְרָד לְעַד." ויזלטיר מציב דמות עמומה שיכולה להיות שאולה לאנושות כולה בשפת סלע פריך, מתחבר לטבע ובכך נקשר לאין-סוף.

ויזלטיר הוא משורר מתבונן מצטיין במיוחד. הוא עושה זאת בשני אופנים בולטים: פנימה והחוצה. את המבט כלפי חוץ הוא מקדיש לאירועי השעה ומביע את דעתו עליהם, כמו בשיר שהוא מקדיש לשר לביטחון לאומי. בנוסף הוא מרבה להביט פנימה, אל המשורר שהוא, אל האווירה המשוררית שסביבו. הוא כותב גם על הצורה שבה הוא חורז מילים, אפשר לראות זאת בשירים **חרוזים מיושנים** ו-**חרוזים עצבניים**. ויזלטיר עשה זאת תמיד, גם בספרים **קח** (סימן קריאה, 1973), **דבר אופטימי עשיית שירים** (סימן קריאה, 1976) ועוד. בספר זה, מכורח נסיבות המחלה ותחושות סוף החיים שהתלוו אליה, הוא מעין מסכם לנו את עבודתו במרוצת השנים. האלמנט "המבטי" שלו תמיד מגיע מפוזיציה של כאן ועכשיו אל העבר או אל עבר העתיד.

מוטיב מרכזי נוסף בשירת ויזלטיר הוא השימוש ברטוריקה משוכללת מאין כמותה שנוצרת בזכות המבטים החדים והכנים שלו על העולם. הוא אף פעם לא יחצה את הגבול הדק מהרטוריקה אל המליצי. הוא כותב על זה בשיר **נדנדה**: "הַמְשׁוֹרְרִים שֶׁנֶחְלְצוּ מֵהַמְלִיצָה / שָׁבוּ / לְהַתְפַּרְּבֵּל בְּחִיק הַמְלִיצָה". שיר זה מדגים את הביקורת החריפה של ויזלטיר על השירה העכשווית וגם על שירתו שלו (הוא מתוודה בפני מנחם פרי שאלו לא שירים מלוטשים דיים).

כן, זה כמעט בלתי אפשרי לקעקע מבט של משורר כמו שאי אפשר לקעקע קשב של מוזיקאי. אני חושב שוויזלטיר מבין זאת בעצמו. בשער האחרון, המוקדש לפסנתר וליצירות מוזיקליות, ויזלטיר מבין שעל מנת שהיוצר והיצירה ישארו איתנו, יש לנגן אותם שוב ושוב, לבקר במקומות שבהם הם חיו. בשיר **שופן, דביסי**, הוא מתאר ביקור בביתה של ז'ורז' סאנד בפריז, "שֶׁם רוּחוֹ שֶׁל שׁוֹפֵן עוֹד לֹא קָמָה מֵעַם הַפְּסֻנְתֵּר", וחותר את השיר: "עֲכָשׁוּ אֲנִי טְפוֹס מְטָרָף כְּמוֹהוּ / אוֹלֵי שְׂרִיד רוֹמָנְטִי - / עֲדִין מְטָה אֶזֶן, מְאֲזִין". אפשר לזכור ולהיזכר, אבל גם ראוי לקעקע ולצרוב בגופנו את היצירות הללו, את הכאב וגם את היופי. תודה ויזלטיר על קעקועים מאוחרים.

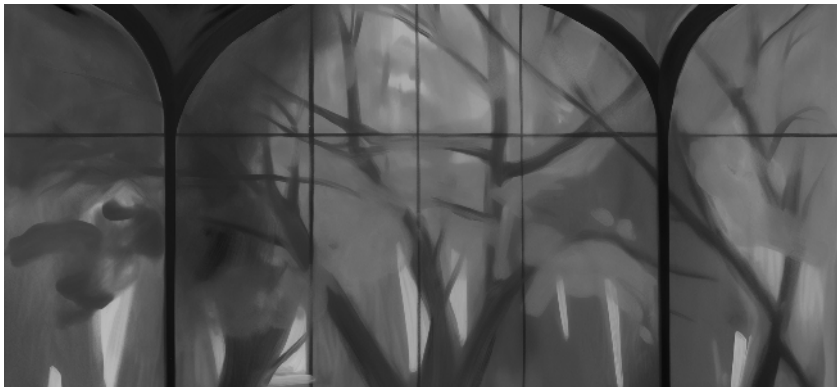
אהבה ראשונה

משוררים ומשוררות על השיר שגרם להם להתאהב בשירה. והפעם:
אפרת ביגמן על "על עצמי" מאת לאה גולדברג

הייתי אז במעבר בין החטיבה לתיכון, נערה פוטה ונואשת ונכונה להתאהב. הלכתי לדוכני הספרים של שבוע הספר בכיכר רבין, שנקראה אז כיכר מלכי ישראל, והתביישתי שאיני יודעת בדיוק לאן לגשת בין בליל הקולות וצבעי כריכות הספרים המבהיקות. הרגשתי זרה ואכן, הייתי זרה: נערה בחצאית מבריקה המגיעה עד לרצפה, בגיל שבו מי יודע איפה להניח את הידיים ואת הגוף.

לאחר שאמרתי נואש ופניתי לחזור (בכמה אוטובוסים) הביתה, למושב, לכד את מבטי דוכן שבו עמדו ספרי השירה הקטנים והצבעוניים של סדרת זוטא המיתולוגית, שעלו חמישה שקלים האחד. נעצתי. זה נדמה קצת יותר אפשרי. אני לא יודעת מה משך אותי דווקא אל לאה גולדברג. אולי שמה המוכר מסיפורי הילדות או הסיגריה שעיטרה את הכריכה, אולי פשוט צבעה הירוק החי, אך מרגע זה אפשר בוודאות לקבוע כי לאה גולדברג הפכה לאהבה הראשונה שלי, ולסוחפת מכולן. הייתי חומקת אליה בכל רגע שבו לא מצאתי פינה עבור עצמי, קוראת שוב ושוב בדפי הספרון הקטן ומשננת. בהמשך, ליום הולדת שבע-עשרה, ביקשתי מסבתי את שלושת כרכי שיריה והיא שמחה לתת.

הרבה שירים מאותו קובץ כיס קטן נשארו אהובים ומלווים אותי מאז. אף

שבינתיים הוצאו יומניה לאור ושיריה הגנוזים, ונברו בארכיונה ודלו משם אוצרות קטנים וגדולים. דווקא ספרון זוטא הצנוע (הקיבוץ המאוחד, 1981) נשאר פשוט וחשוף כמו הדרך הביתה, כמו זכירת מספר טלפון שאינו קיים עוד.

מתוכו אני בוחרת כעת את השיר **על עצמי** שהזיתי אין-ספור פעמים תוך כדי נסיעות, שיעורים באולפנה, סעודות שבת ארוכות וטיולים במטע האבוקדו שמאחורי הבית: "זְמַנִּי חָרוּט בְּשִׁירֵי / בְּשָׁנוֹת הָעֵץ בְּעִגּוּלָיו / בְּשָׁנוֹת חַיֵּי בְּקִמְטֵי מִצְחִי. / אֵיךְ לִי מַלְיָם קְשׁוּתֹת - / שְׁסֻתּוֹמֵי הַזָּהָה. / תְּמוֹנוֹתֵי / שְׁקוּפוֹת כְּחִלּוֹנוֹת בְּכַנְסִיָּה, / מִבְּעֵדן / אֶפְשָׁר לְרְאוֹת / אֵיךְ מִשְׁתַּנָּה הָאֵזֶר שֶׁבְּשִׁמְיָם / וְאֵיךְ נוֹפְלוֹת / בְּצִפְרִים מֵתוֹת / אֶהְבוֹתֵי."

כיום, כמטפלת, מדריכה ומרצה לביבליותרפיה, אני מאמינה שאומנם צדקה לאה גולדברג, ובתוך כל אחד ואחת מאיתנו מסמנים טקסטים ושירים את הטבעות על גזע נפשנו, על חיינו. הוא לכולנו יש שיר שברגע אחד מחזיר אותנו לילדות, או לשברון הלב של אהבה ישנה, לציפייה ההיא, לנסיעה הזו וכך הלאה. לפעמים הדרך לחזור חזרה דרך השירים האלה היא גם אפשרות לרפא את הגזע מכוויות קור או משריפות שקרו. היא גם אפשרות לאתר טקסט מצמיח להמשיך לגדול ממנו.

אך את אפרת של אותו קיץ, את הנערה שהייתי בשיער לא חלק ולא מתולתל, מה ששבה בשיר הזה יותר מכל היה המבט המשתומם, תמה אך גם שקט לגמרי, כמדובר בתופעת טבע יום-יומית, נוכח מותן של הציפורים בשמיים ושל נפילת האהבה מבעד לוויטרז'ים המרהיבים בכנסייה. עד היום האפשרות לקבל כך את החיים ואת המוות מבהילה ומושכת אותי כאחד.

המטריקס

מעקב צמוד: האם הבינה המלאכותית כבר כותבת שירה טוב יותר מאיתנו?

אומנם הדבר מנוגד לאינטואיציה שלנו, שהרי אנחנו נוהגים לדבר על טכנולוגיה במושגים של קדמה והתפתחות, אבל כמו תנועת ההיסטוריה, גם בטכנולוגיה הכיוון הוא לא תמיד כזה מובן מאליו. מאז הגיליון האחרון קרה משהו לאלגוריתם של ChatGPT-3.5 והכלי המוכר, שעומד לכל הפחות בחזית הפופולרית של הבינה המלאכותית, החליט שאין יותר מבחינתו זכות קיום לשירה ללא חריזה (אולי קיבל טלפון מדורי מנור). לא משנה כמה ניסינו, הוא התנצל והמשיך לחרוז, התנצל והמשיך לחרוז.

בצר לנו, פנינו לאחד ממתחריו הראשיים הזמינים לקהל הרחב, Bard, כלי הבינה המלאכותית של גוגל (שמאז החליף את שמו ל-Gemini), והינה, חזרנו למסלול של קדמה והתפתחות. ביקשנו מ-Bard, או בשם העט שלו, ב. ארד, לכתוב שיר העוסק בהתמודדות עם טראומה ולעשות זאת ללא תבנית חריזה קבועה. התוצאה שלפניכם מהווה שיפור ניכר מהשיר שכתב לנו ChatGPT בגיליון הקודם, לפני חודשים אחדים. אומנם ישנם עוד פגמים, במיוחד ריבוי שמות העצם, החיבור שבין התמונות בשיר ונקודות לא מעטות שדורשות עריכה (למי מאיתנו אין?) אבל בסך הכול האלגוריתם הצליח לייצר שיר מעניין עם דימויים מורכבים ופואטיים, שיכול לעבור כשיר תוצרת יד אדם, ולאחר שיוף ועריכה אגרסיבית (שלא נעשו כאן כלל) אף לשרוד סינון בספר כזה או אחר.

מאפר לאור | ב. ארד

אפר לוחש על מגעו האכזרי של הכאב,
עשבים שוטים חודרים דרך האדמה השבורה,
אבל הגשם מוצא צלקות יבשות, לוחש תקוה
וזרעים נעים, חולמים על פתח מואר-שמש.

ענפים מעוותים נמתחים לעבר האור,
שטיח-קיר של קרבות שנלחמו ונצחו.
השמש מצירת חסו, לוחשת ברך
"אתה לא מגדר על ידי מה שנעשה".

דבר השופטים: בינוני להחריד, אבל מתחיל לעבור כמשורר אנושי.

הפחד

יודע לשלם זרועות מסתלקלות

ולחבק אותי חזק בכל איבר

ואני הרי כל כך זקוקה

לחבוק

נעה וגנר

הביתה
עכשיר!

קתרזיס